

Vertrouwelijk noch geheim

Onlangs stond in *Binnenlands Bestuur* dat er veel in het geheim gaat in gemeenten. Dat was voor mij geen geheim. Loop het gemiddelde gemeentehuis binnen, praat wat langer met ambtenaren of bestuurders en je ziet al snel het gemak waarmee documenten als vertrouwelijk of geheim worden aangemerkt. Niet gehinderd door de waarborgen in de Wet Openbaar Bestuur (WOB) zijn er nog altijd gemeenten waar ambtelijke voorstellen voor het college standaard “vertrouwelijk” zijn, tenzij het tegendeel is aangegeven. Alsof de Gemeentewet er niks over regelt, zijn sommige stukken voor de raad “niet-openbaar” zonder dat duidelijk is wie dat op grond waarvan heeft bepaald en wat het dan betekent. Zonder veel plichtpleging worden begrippen als vertrouwelijk, niet-openbaar en geheim simpelweg als synoniem gehanteerd.

Vraag je betrokkenen daarnaar, dan zuchten ze dat de wettelijke bepalingen om iets geheim of vertrouwelijk te verklaren zo ingewikkeld zijn. Om het werkbaar te houden, is er een lokale werkwijze ontwikkeld die alle ingewikkeldheden vermijdt. Een gotspe, want juist omdat openbaarheid zo'n groot goed is, zijn er barrières om te voorkomen dat ambtelijk of bestuurlijk iets zomaar voor de samenleving wordt weggehouden. Voor de evidente zaken als bescherming van privacy of de onderhandelingspositie van de gemeente in bijvoorbeeld grondtransacties zijn die regels helemaal niet zo ingewikkeld. Voor die gevallen zijn de wettelijke regels goed te vertalen in een plaatselijk protocol. Daarin moet dan onder meer het onderscheid tussen de WOB en de Gemeentewet een plaats krijgen en duidelijk zijn wie op grond waarvan kan besluiten of voorstellen iets niet-openbaar dan wel geheim te verklaren. En om misverstanden te voorkomen: over geheimhouding heeft altijd de raad het laatste woord. Het wordt juist lastig in situaties waarin er geen duidelijke argumenten zijn waarom iets niet openbaar zou mogen zijn.

Wat heeft een openbaar bestuur dat niet openbaar wil zijn toch te verbergen? Soms is het simpelweg *Wichtigtuerei*; onze zaken zijn zo belangrijk dat ze geheim zijn. Vaak is echter een combinatie van angst en minachting voor de samenleving reden om zaken weg te houden. Burgers snappen het niet, interpreteren het verkeerd, kennen de context niet of gaan de informatie misbruiken. Misschien rijzen vanuit de samenleving wel vragen over het handelen van een bestuurder of van ambtenaren. Dat is natuurlijk het laatste dat men ten stadhuis zou willen: het kost al moeite genoeg om raadsleden daarvan af te houden.

Raadsleden worden in hun werk soms belemmerd door dat geknoei rondom geheimhouding en de trucs die ermee worden uitgehaald. Het zijn echter diezelfde raadsleden die dat laten gebeuren en er iets aan zouden kunnen doen. Veel verontrustender is dat voor de samenleving zaken worden weggehouden en dat alleen moeizame WOB-procedures zaken aan het licht kunnen brengen - zonder garantie op succes overigens. Terwijl je bovendien als burger niet weet wat je niet weet.

Vorig jaar was er kortstondig opwinding in gemeenteland over een vermeend lek in de geheimhoudingsplicht. Raadsleden en trouwens ook bestuurders kunnen tijdens openbare raadsvergaderingen vanwege hun immuniteit vrijelijk praten over geheime informatie. En hoewel het zich maar in één gemeente in een heel specifiek geval had voorgedaan, riepen bestuurders, VNG-ers en zelfs een paar griffiers dat de immuniteit van raadsleden moet worden ingeperkt. Dat zou een disproportionele inperking betekenen van een moeizaam verworven recht. Raadsleden zijn net als bestuurders en ambtenaren vrijwel zonder uitzondering mensen met een groot verantwoordelijkheidsbesef. Die moet je niet gaan muilkorven. De staatssecretaris heeft inmiddels laten weten die immuniteit niet te willen inperken, maar suggereert om via plaatselijke bepalingen de mogelijkheid te creëren raadsleden van geheime stukken uit te sluiten. Tegen zo'n non-probleem is dat nog tamelijk grof geschut.

Het leidt allemaal de aandacht af van de werkelijke kwestie: het overvloedige en incorrecte gebruik van vertrouwelijkheid en geheimhouding. Dat is een vorm van machtsbederf en schaadt de integriteit van het openbaar bestuur. Ik ben benieuwd wanneer VNG en staatssecretaris zich daarover gaan opwinden.

Marcel van Dam

Openbaar Bestuur, april 2010